

500 Yıllık Bir Miras Geçmişten Geleceğe Uzanan Köprü 1001 Hatim Geleneği

Erzurum'un kadim sokaklarında, dağlarından yükselen soğuk rüzgârların bile taşıyıp koruduğu bir manevi miras vardır: 1001 Hatim geleneği. Bu gelenek, asırlardır şehrin ruhunu besleyen, insanları aynı niyetin etrafında toplayan, gönülleri huzur ile dolduran eşsiz bir ibadettir. Bu büyük hayır hareketinin temeli, Pir Ali Baba Hazretleri'nin öncülüğünde 1500'lü yıllara, Erzurum'un Dutçu Köyü'ne uzanır. O yıllarda şehir, kuraklığın ve türlü zorlukların ağır imtihanıyla karşı karşıya kalmış; halk çaresizliğin gölgesi altında bir çıkış ararken gözler Pir Ali Baba'ya çevrilmiştir. O da dergâhında uzun uzun niyazlara durmuş, şehrin selameti ve bereketi için hatim duası yapmıştır. Rivayete göre, bu ibadet gecelerinden birinde Peygamber Efendimiz'i (s.a.v.) rüyasında görmüş, O'nun mübarek lisanından her yıl 1001 bin bir hatim okunması isteğini işitmiştir. Bu ilahi müjde ve işaret, hem Pir Ali Baba'nın gönlünde hem de Erzurum halkının kalplerinde derin bir heyecan uyandırmıştır. Böylece her yıl, bütün bir şehir aynı dua halkasında birleşerek; 1001 hatmin bereketiyle kuraklıkların son bulduğu, sıkıntıların izale olduğu, huzur ve dirliğin arttığını görmüştür. Zamanla bu uygulama bir gelenekten öte, şehrin ruhunu ayakta tutan manevî bir sığınak, toplumu kenetleyen bir kardeşlik duvarı hâline gelmiştir. Asırlardan Günümüze Uzanan Bir İbadet İklimi 500 yıla yaklaşan bir süredir kesintisiz olarak sürdürülen 1001 Hatim, bugün de Erzurum'un manevî hayatında özel bir yere sahiptir. Her yıl Aralık–Ocak ayları geldiğinde şehir adeta sessiz bir heyecanla canlanır. Sabahın ilk ışıkları henüz ufukta belirmeden, Ayazpaşa Camii başta olmak üzere pek çok camide müminler bir araya gelir; karların sessizliği Kur'an tilavetiyle bölünür, soğuk hava dahi bu manevî ısıнын yanında erir. Genç, yaşlı, çoluk, çocuk, esnaf, memur... Gecenin sükûnetinde herkes aynı niyetle diz çöker; hatimler birikir, dualar göğşe doğru yükselir. Bu ibadet günlerinde şehirde bambaşka bir manevi atmosfer hissedilir. Camilerin içinde yankılanan Kur'an sesi, dışarıdaki kırağı taneciklerine karışır; karanlık sokaklar dahi bu manevî çağrının adeta sessiz şahitleri olur. Cemaat, her okuduğu hatimde sadece bir ibadeti tamamlamakla kalmaz; şehrin huzuru, birlik ve beraberliği için de dua eder. Bir Geleneğin Ömrü: Samimiyet ve Bereket 1001 Hatim geleneğini bugünlere taşıyan şey, yalnızca geçmişten devralınan bir kültür değil; samimiyetle yapılan dua, ihlâs ile okunan Kur'an, yürekten yükselen bir kardeşlik bağıdır. Her hatim, bir niyeti temsil eder; her dua, bir umut taşır. Erzurum halkı bilir ki bu geleneğin özünde, maddi sıkıntılar kadar manevi yorgunluklara da şifa veren bir bereket vardır. Bu sebeple 1001 Hatim, şehrin kimliğine işlenen bir mühür, nesilden nesile aktarılan kutsal bir emanet gibi korunur. Eskiden yalnızca afetlerden korunmak için başlanan bu yol, bugün kim bilir hangi kalp kırıklarını onarıyor; hangi umutları yeşertiyor. Bu yüzden diyorum ki: 1001 Hatim sadece bir gelenek değil yeniden doğuşun, huzurun, imanın selametidir. Bugünde Erzurum İl Müftülüğü öncülüğünde 1001 Hatim tilâveti, zikir ve dua ile yürütülmekte, cemaatçe Kur'an okunmasının birlik ve beraberliği getiren manevî sırrı yaşanmaktadır. Bu toplumsal boyut, bir an olsun yalnızlık duygusunu hissettirmez; Müslümanlar birbirlerini destekleyerek "Rahmân'ın ipine sımsıkı sarılma" emrine riayet ederler. Allah şöyle buyurur:

وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ۚ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

"Hep birlikte Allah'ın ipine sımsıkı yapışın; bölünüp parçalanmayın. Allah'ın size olan nimetini hatırlayın. Hani siz birbirinize düşman idiniz de Allah gönüllerinizi birleştirdi ve O'nun nimeti sayesinde kardeş oldunuz. Siz bir ateş çukurunun tam kenarında iken oradan da sizi Allah kurtarmıştı. İşte Allah size âyetlerini böyle açıklıyor ki doğru yolu bulasınız. Âl-i İmrân 103."

Bu ayet, cemaatimizin birliğine ve bütünlüğüne işaret eder. 1001 Hatim'de Müslümanlar Kur'an'da vahyedileni birlikte tefekkür eder, hatim duasında ortak niyazda bulunur. Unutmayalım ki Resûlullah (s.a.v.) bir hadis-i şerîfinde mü'minler arasındaki kardeşlik ve dayanışmayı, bedenün uzuvlarına benzetmiştir. "Mü'minler birbirlerine karşı hüsn-ü niyetle ve merhametle kenetlenmiş tek bir vücut gibidir. Vücudun bir azası rahatsızlanırsa, diğer azaları uykusuzluk ve ateşle ona yardım eder" buyurmuştur. 1001 Hatim; bu hadise denk, yüreklerimizi birlik ve sükûnetle birbirine kenetler.

Kur'an Okumanın Fazileti ve Hatim İndirmenin Önemi

Kıymetli Müslümanlar! Bin bir hatim'in özü, Kur'an okumadır. Kur'an-ı Kerim Allah'ın kelâmıdır ve okuyanına pek çok fazilet sağlar. Allah Teâlâ, indirdiği kitabın muhatabının gönlüne ışık tutacağını ve doğru yola ileteceğini bildirir:

“ذَٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ فِيهِ هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ”

“Bu, içinde şüphe olmayan bir kitaptır; muttakiler için (her türlü rehberlik ve hidâyet) kaynağıdır.” (Bakara 2/2)

Bu ayet, Kur'an'ın hâlis hakikatler ihtiva ettiğini ve onun tefekkür eden gönüllere rehberlik edeceğini vurgular. Ayrıca Allah şöyle buyurur:

“إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ قُرْءَانًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ”

“Gerçekten onu, anlayasınız diye Arapça bir Kur'ân olarak indirdik.” (Yûsuf 12/2)

Bu da gösterir ki Kur'an'ın tilâveti bizleri düşünmeye, Hayatımızı Kuran ahlakıyla yaşamaya sevk eder. 1001 Hatim'de hep birlikte Kur'an okumanın, Peygamber Efendimiz'den pek çok müjdeli haber almış faziletleri de vardır. Rasûlullah (s.a.v.) efendimiz şöyle buyurmuştur:

عن أبي أمامة رضي الله عنه قال: سمعتُ رسولَ الله صلى الله عليه وسلم يقول: «اقْرَأُوا الْقُرْآنَ؛ فَإِنَّهُ يَأْتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ شَفِيعًا لِأَصْحَابِهِ

Ebu Umâme el-Bâhilî -radiyallahu anh-'dan rivayet olunduğuna göre o Allah Rasûlü -sallallahu aleyhi ve sellem-'i şöyle buyururken işitmiştir: «Kur'ân-ı okuyunuz. zira o, kıyâmet günü okuyan kimse için şefaâtçi olarak gelir. (Sahihi Müslim) Şerhi: Nebi -sallallahu aleyhi ve sellem-, ümmetini Kur'ân okumaya teşvik etmiştir. Muhakkak ki Allah Azze ve Celle, kıyamet günü olduğu zaman okunan bu Kur'ân'ın sevabını, Kur'ân'ın kendi nefsi ile kaim olduğu bir halde onu okuyan, onunla iştigal eden ve onun emir ve yasaklarını yerine getiren kimseler için şefaâtçi olarak gelmesi olarak koymuştur.

عن عبد الله بن مسعود رضي الله عنه قال: قال رسول الله صلى الله عليه وسلم: مَنْ قَرَأَ حَرْفًا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ فَلَهُ بِهِ حَسَنَةٌ، وَالحَسَنَةُ بِعَشْرِ أَمْثَالِهَا، لَا أَقُولُ {الم} حَرْفٌ، وَلَكِنْ {ألف} حَرْفٌ، و{لام} حَرْفٌ، و{ميم} حَرْفٌ

Abdullah b. Mes'ud -radiyallahu anh-'dan rivayet edildiğine göre Rasûlullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur: «Kim Allah'ın kitabından bir harf okursa ona bir sevap (hasene) vardır. Sevap (hasene) ise on kat karşılığıyla verilir. "Elif, Lâ, Mim" bir harftir demiyorum. Ancak Elif bir harftir, Lam bir harftir, Mim bir harftir. Tirmizî 2910 Şerhi: Nebi -sallallahu aleyhi ve sellem- Allah'ın kitabından bir harf okuyan her Müslüman'a bir sevap verileceğini, bu sevabın da on kat fazlası ile karşılık bulacağını haber vermiştir. Bu hadisler, Kur'ân'a gönül verenlerin mükâfatlarının kat kat artacağını bildirir. Ayrıca

وَإِذَا قُرِئَ الْقُرْآنُ فَاسْتَمِعُوا لَهُ وَأَنْصِتُوا لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

“Kur'an okunduğu zaman ona kulak verip dinleyin ve susun ki size merhamet edilsin.” Araf 204. emri de vardır. İşte Kur'an dinlerken veya okurken hissedilen huşû, sükûnet, tevazu, tefekkür sadece dilde bir okuma değil; kalpte derin bir his ve rahmetin tecellisidir.

Hatim indirme, yani Kur'an-ı ezberden veya mushaftan yüzüne baştan sona okuma; temiz bir niyetle her kelimesini talim etme ibadetidir. Hatim duasına katılmakta sevap kazandırır. Bilindiği gibi Resûlullah (s.a.v.) efendimiz

عن أبي هريرة رضي الله عنه قال: قال رسول الله : وما اجتمع قومٌ في بيت من بيوت الله، يتلون كتاب الله، ويندارسونه بينهم، إلا نزلت عليهم السكينة، وغشيتهم الرحمة، وحفتهم الملائكة، وذكرهم الله فيمن عنده

Ebû Hüreyre (r.a.)'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: "Allah'ın evlerinden birinde bir araya gelen bir topluluk, Allah'ın kitabını okur, öğrenir ve öğretirlerse, mutlaka üzerlerine huzur iner, kendilerini rahmet kaplar, melekler onları kuşatır ve Allah, yanındakilere onları zikreder." Müslim buyurmuştur. Bu güzel hadis, cemaatle Kur'an'ın bir nevi zikir, ders ve duâ hâline gelip bereket, rahmet ve meleklerin desteğini de beraberinde getireceğini müjdelemektedir. 1001 Hatim boyunca hep birlikte Kur'an okumanın bu ilahi bereket ve huzur kaynağı olduğu unutulmamalıdır.

Cemaat Bilinci ve Toplumsal Dayanışma

Kur'an okumak yalnız bir ibadet değil, aynı zamanda cemaat bilincinin pekiştiği bir vasıttır. 1001 Hatim'de yaşanan en büyük hikmetlerden biri, genç-yaşlı yüzlerce insanın aynı gaye uğrunda bir araya gelerek Allah'dan rahmet dilemesidir. Bu, birliğin beraberliğin gücünü gösterir. Bunun meyvesi olarak Allah'ın emri gereği Peygamber efendimiz (s.a.v.) mü'minleri şöyle tasvir eder:

عَنِ النَّعْمَانِ بْنِ بَشِيرٍ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: (مَثَلُ الْمُؤْمِنِينَ فِي تَوَادِّهِمْ وَتَرَاحُمِهِمْ وَتَعَاطُفِهِمْ مَثَلُ الْجَسَدِ؛ إِذَا اشْتَكَى مِنْهُ عُضْوٌ تَدَاعَى لَهُ سَائِرُ الْجَسَدِ بِالسَّهَرِ وَالْحُمَّى)

“En-Nu'mân b. Beşîr -radiyallahu anh-tan rivayet edildiğine göre o şöyle demiştir: Rasulullah -sallallahu aleyhi ve sellem- şöyle buyurmuştur: Müminler birbirlerini sevmekte, birbirlerine merhamet etmekte ve birbirlerini korumakta bir vücuda benzerler. Vücudun bir uzvu hasta olduğu zaman, diğer uzuvlar da bu sebeple uykusuzluğa ve ateşli hastalığa tutulurlar.” Sahihi Müslim 2586 Şerhi: Nebi -sallallahu aleyhi ve sellem- Müslümanların iyilik yapma, merhametli olma, yardımlaşma, birbirlerine destek olma ve başlarına gelen eziyetlerden etkilenmede tek bir vücut gibi olmaları gerekir. Vücudun bir uzvu hastalandığında bütün vücut buna uykusuz kalarak ve ateşli hastalığa tutularak tepki verir. İşte 1001 Hatim de bu hadisin pratiğe dökülmüş halidir; parçalanmış kalpleri birleştirir, kişileri hiç tanımayanları birbirine dost eder.

İslâm âlimleri, toplum olarak Allah'a yönelmenin, toplu dua ve hatimlerin Allah katında büyük bir değeri olduğunu vurgulamışlardır. Münacaatta ve hatim duasında birlik olduğumuzda, her birimiz başkasının duasına iştirak etmiş oluruz. Hz. Peygamber (s.a.v.) bir diğer hadisinde müminlere birbirlerine dua etmelerini tavsiye etmiştir.

دَعْوَةُ الْمَرْءِ مُسْتَجَابَةٌ لِأَخِيهِ بِظَهْرِ الْغَيْبِ عِنْدَ رَأْسِهِ مَلَكٌ يُؤْمِنُ عَلَى دُعَائِهِ كُلَّمَا دَعَا لَهُ بِخَيْرٍ قَالَ آمِينَ وَلَئِكَ بِمِثْلِهِ

“Kişinin (din) kardeşi için gıyabında (onun olmadığı yerde) ettiği dua makbuldür. O kişinin başucunda, duasına âmîn diyen bir melek bulunur. O kişi (din) kardeşine hayır dua ettikçe (görevli) melek: "Âmîn, (din kardeşin için istediğin) hayrın misli senin için de olsun." der.”

عَنْ سَلْمَانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ رَبَّكُمْ حَيٌّ كَرِيمٌ، يَسْتَحْيِي مِنْ عَبْدِهِ إِذَا رَفَعَ يَدَيْهِ إِلَيْهِ أَنْ يَرُدَّهُمَا صِفْرًا

Selmân -radıyallahu anh-'dan rivayet edildiğine göre, Rasûlullah (sav) şöyle buyurmuştur: *Şüphesiz Rabbiniz çok hayâ sahibidir ve cömerttir. Bir kulu kendisine el açıp dua ettiğinde, o elleri boş çevirmekten hayâ eder.* Şerhi: Peygamber Efendimiz -sallallahu aleyhi ve sellem-, dua ederken elleri kaldırmayı teşvik etmiştir. Ayrıca Allah Teâlâ'nın çok hayâ sahibi olduğunu ve ihsan etmekten asla geri durmadığını, kulunun hoşuna gideni yaptığını, ona zarar verecek şeyleri terk ettiğini, (kerim) cömert olduğunu, kulu daha istemeden ona ihsan ettiğini, kulunun istemesinin ardından ise ona karşılık vermemesinin mümkün olmadığını, Mümin kulunun ellerini dua için kaldırdıktan sonra o elleri boş, bomboş ve isteğinin karşılığını alamamış olarak geri çevirmekten hayâ ettiğini haber vermiştir.

Dua, Tövbe ve Allah'a Yöneliş

Değerli Cemaatımız! 1001 Hatim boyunca okuduğumuz Kur'an ayetleriyle birlikte, hepimizin samimi duası ve tövbesi de önemlidir. Rabbimizin bize yakın olduğunu hatırlatan şu ayet çok vecizdir:

وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ

Kullarım sana, beni sorduğunda (söyle onlara): Ben çok yakıным. Bana dua ettiği vakit dua edenin dileğine karşılık veririm. O halde (kullarım da) benim davetime uysunlar ve bana inansınlar ki doğru yolu bulalar.” (Bakara 2/186)

Bu ayet, Allah'ın kullarının yakarışlarına cevabının yakın olduğunu müjdeliyor. Peygamberimiz (s.a.v.) da sık sık Allah'tan affını diliyor, tövbe ederek O'na yöneliyordu. Aslında Rasûlullah'ın suret-i misali bize her daim tövbe ve istiğfar etmeyi öğütler: Hz. Ebu Hüreyre anlatıyor: Resûlullah (s.a.v.) günde yetmişden fazla “Allah'ım beni bağışla!” diye istiğfar ederdi. Günaha karşı en büyük tedbirin günah işlere yönelmemek eğer işlenmişse samimiyetle tevbe ve istiğfarda bulunarak artık o günahları işlememek üzere samimi bir duruş sergilemek gerekir.

Unutmayalım ki Allah Teâlâ rahmetinden asla ümit kesmememizi ister.

قُلْ يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ أَسْرَفُوا عَلَىٰ أَنْفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا إِنَّهُ هُوَ الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

“De ki: Ey kendilerinin aleyhine aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin. Şüphesiz Allah, bütün günahları affeder. Çünkü O, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.” Zümer 39/53 Bu ayet, ne kadar günah işlemiş olursak olalım, Allah'a samimî tövbe ve duâ ile yönelirsek rahmetine sığınıp af dilememiz gerektiğini bildirir.

İşte 1001 Hatim'de hep birlikte gönüllerimizi arındırmak, içten tövbelerle Rabbimize yönelmek; okunan hatimlerin duasında tevbe istiğfarlarımızı çoğaltmak, Allah'ın rahmet ve mağfiretinden umut kesmemek en büyük sevinç sebebimiz olmalıdır. Zira Allah (celle celâlühû) buyurur ki “rahmetim her şeyi kuşatmıştır” biz kullarına düşen dualarımızı yapıp sabırla beklemektir.

Kur'an'ı Yaşamak ve Sonuç

1001 Hatim geleneğimiz tarihî bir mirasımız, manevî bir zenginliğimizdir. Bu uzun Kur'an okuma seferberliği, sadece geçmişteki bir efsane değil, her yıl yeni bir ruhla yaşattığımız bir muhasebe ve ibadet fırsatıdır. Hatim duasında hep beraber Rabbimizi zikredip “Rabbimiz, bizi ve ümmeti Muhammedi affet” diye yalvarırken, kalbimizde Kur'an'ın nurunu daimî kılma çabamızdır. Kur'an-ı Kerim'in her harfî ibadettir; her satırı Rabbimizle sohbetimizdir. Biz de bu sohbeti yalnız okumayacağız, hayatımıza taşıyacağız. Kur'an'ı anlamak için gayret göstereceğiz, bu hâliyle Allah'ın nimetlerini anacağız: *“Allah'ı anmakla kalpler ancak huzura kavuşur”* (Ra'd 13/28) Geceleri, evimizde Kur'an tilavetine gayret edeceğiz. Cenâb-ı Hak, bu çabamızı kabul buyursun, bizlere birliği, huzuru ve rahmeti nasip etsin. Âmin.

Hazırlayan Bünyamin MERAL